

Джерела та література:

1. Денісова О.В. Біосоціальні засади мистецтва в контексті коеволоційної парадигми/ <http://www.lib.ua-ru.net/inode/6984.html>.
2. Дюркгейм Э.О. Разделение общественного труда. Метод социологии/ Пер.с фр.— М.: Наука, 1991.— 572 с.
3. Ісак Н.Ю. Наратив як засіб ідентифікації особи// Мультиверсум. Філософський альманах.— К.: Центр духовної культури, 2006.— № 52/ http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_52/Issak.htm
4. Караульна Н.В. Духовність і самовизначення особистості// Матеріали “Днів науки – 1998”.— К.: РВП “Київський університет”.— С. 104 – 110.
5. Караульна Н.В. Сутність духовності та її роль в особистому бутті// Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Серія: Філософія. Політологія.— Випуск 27.— Київ, 1998.— С. 26–28.
6. Корецька А.І. Соціально-освітні чинники формування духовності особистості в сучасному українському суспільстві// Автореф. дис. канд. філософ. наук: 09.00.03.— АПН України. Ін-т вищ. освіти.— К., 2003.— 19 с.
7. Кургузов А.О. Мова як засіб соціокультурної самоідентифікації особистості// Автореф. дис. канд. філософ. наук: 09.00.03.— Запорізький державний університет.— Запоріжжя, 2004.— 19 с.
8. Левченко А.М. Методологічні причини взаємодії культури і масової комунікації/ <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1562>.
9. Олексюк О.М. Підготовка фахівців соціокультурної сфери в духовно-світоглядному дискурсі/ http://www.knukim.edu.ua/conferences_2004_proceedings_oleksyuk.htm/.
10. Проценко В. В. Феномен православного храму в соціокультурному просторі// Автореф. дис. канд. філос. наук: 09.00.04.— Таврійський національний ун-т ім. В.І.Вєрнадського.— Сімф., 2000.— 20 с.
11. Проценко В.В. Храм как социокультурный феномен// Культура народов Причерноморья.— Симферополь, 1999.— № 6.— С. 423–427.
12. Скальська Д.М. Соціонормативна функція естетичного у філософсько-антропологічній концепції буття Д.Лукача// Мультиверсум. Філософський альманах.— К.: Центр духовної культури.— 2004.— № 41/ http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_41/Skalska.htm.
13. Шиловська О.М. Наратив як засіб саморозвитку та духовного становлення особистості// Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Українська еліта та її роль в державотворенні”: Зб. наук. пр. Військового гуманітарного інституту НАОУ.— Київ, 2000.— С. 351–355.

Наталія Баранова

ЕСТЕТИЧНЕ ЯК СФЕРА СПІВВІДНЕСЕННЯ ЛЮДИНИ ЗІ СВІТОМ КУЛЬТУРИ

Подібно до того, як загальний культурницький процес має два спрямування – соціальне та етнонаціональне, – так і етно(національне)культурний процес набуває трьох аспектів: етизації, естетизації та сакралізації. Потрібно підкреслити: це єдиний процес, у якому виокремити складові можливо лише теоретично.

Етизація, естетизація та сакралізація становлять внутрішній зміст етнонаціонального культурного процесу [1, с. 222].

Багато вчених досліджували генезис і сутність естетичного як моменту творчого процесу, взаємодії суб'єкта і об'єкта естетичного відношення, а також вивчали субстанціональний зв'язок категорії естетичного з категоріями свободи, мети, ідеалу. У деяких роботах аналізувалися якісні види естетичного: прекрасне, піднесене, трагічне, комічне. Інші ж присвячені дослідженню таких структурних елементів естетичного, як ідеал і смак, конкретизації уявлення про естетичне почуття та насолоду. Більшого поширення набуває аналіз ціннісної природи естетичного. Важливим положенням усіх цих досліджень є усвідомлення необхідності нових підходів до вирішення проблеми естетичного. Праці таких учених, як Т.Адорно, Л.Кунчевої, Н.Левченко, Л.Левчук, В.Ліпського, В.Личковаха, Д.Лукача, М.Мамардашвілі, А.Мардера, О.Оганова, О.Семашка,

В.Татаркевича, К.Шудрі, Ж.Юзвака та інших, доводять, що пошуки шляхів дослідження естетичного є досить різноманітними, але всі вони будуються на єдиній основі – на необхідності врахування того реального значення, яке належить естетичному як аксіологічному вияву культури. При цьому вирішальний вплив на розвиток естетичної думки здійснили процеси, які відбуваються в самій дійсності, перш за все – розширення сфери естетичного в суспільному житті. Зміна ролі й місця естетичного начала в житті суспільства обов'язково призводить до зміни структури й соціальних функцій естетичного.

Таким чином, естетичне можна розглядати як сферу співвіднесення людини зі світом культури, зі способом його переживання з метою чуттєво-цілісного осягнення місця особистості в ньому, її цілісно-живого самовизначення через нього й, урешті-решт, виходу на глибинні й граничні смисложиттєві ціннісні орієнтації людського буття. Через конкретну ситуацію естетичного ставлення до певного явища людина здатна піднятися до світовідчуття, світосприйняття, світоуявлення, до світоглядного рівня узагальнень, до сутнісних глибин і вершин життя людського духу, до такої бажаної для кожного високої духовності. Остання ж і є не що інше, як глибинне самоосягнення людини в предметному світі способом його цілісного переживання.

Світ наших переживань – це життя як специфічна форма зв'язку з усезагальним буттям – саме того зв'язку, який піднісся до статусу естетичного й став ним. Естетичними вимірами такого ставлення людини до світу, а через нього – до себе є краса, гармонія, піднесене або ж низьке, велич і трагізм людини й людства. Переживання прекрасного викликає радість і блаженство, насолоду й урівноважену гармонійність людини зі світом; високе й величне зумовлює піднесення душевних і духовних сил, трагічне – страждання та очищення, гумор – усмішку й задоволення, іронія – глузування, сатира й сарказм – презирство чи гнів, але це «не істеричний сміх божевільного, а сльози з мозку, сміх розуму, радість чи страждання нашого живого духу. Ми знаємо, із чого ми сміємося та чому нам при цьому так добре чи так гірко» [2, с. 126].

«Живою енергією нашої творчої діяльності є світ людської чуттєвості, світ діяльно-творчих чуттєвих потреб, бажань, прагнень, пристрастей. Світ людських переживань є сутністю справжньої діяльності людини. Людське буття – це переживання дійсності та її перетворення. Ось чому людина мусить розвивати в собі все багатство власної суб'єктивної чуттєвості, бо нею та насамперед нею вона утверджується в будь-якій сфері своєї діяльності з такою самою необхідністю, як і своїм мисленням. Світ людських пристрастей повинен бути цілеспрямовано розвинений, сформований і вихований. Такою школою діалектики людських почуттів і пристрастей є саме життя» [3, с. 44].

В естетичний процес іманентно входить засвоєння культурного багатства, надбаного людством. «Ще древні виробили уявлення про три іпостасі, образи культури: Істину, Добро й Красу. Вони утворюють триєдиність і обумовлюють одне одного. Так справжня істинність завжди втілюється в Естетичні форми й покликана служити Добру» [4, с. 5 – 6].

Вдало сказав Г.В.Ф.Гегель: «Істинне... є вакханічним захопленням, усі учасники якого зачаровані» [5, с. 25]. Процес відкриття істини супроводжується станом захоплення, тобто естетичним станом.

Естетичне – це не якийсь «додаток», не якась зовнішня яскрава форма, а обов'язковий спосіб існування культури. Дефіцит естетичного в нашому житті може стати причиною такого потужного й реального процесу, як вандалізація культури.

«Історія культури є не тільки історією змін, але й історією збирання цінностей, які залишаються живими і дійовими елементами культури у наступному розвитку» [6, с. 5].

І культура вже не є лише об'єктом, який потрібно збирати, використовувати, споживати, – вона «розчиняється» в «силовому полі» стосунків особистостей, вона

не просто пізнається, а переживається в почуттях, наповнює та перетворює їх.

Естетичне займає важливе місце в процесі формотворення культури. Його можна розглядати з точки зору становлення в культурно-історичному контексті як особливого духовного феномена або як таку категорію, що вже сформувалася та функціонує в реальному суспільно-культурному середовищі. Необхідно зауважити, що естетичне як атрибут культури функціонує не у своєму «чистому» вигляді, а в конкретних формах, тобто як прекрасне, піднесене, трагічне, комічне тощо. У зв'язку з цим виникає потреба розглядати місце й роль кожної із цих категорій у процесі практичного й художнього освоєння світу, аналізувати їх розвиток і збагачення в процесі культуротворення. Якщо конкретизувати, то нас цікавить практична функція естетичного як специфічної детермінанти творчої діяльності.

Естетичне є необхідним компонентом активно-творчого відображення дійсності будь-якою формою суспільної свідомості.

Маючи безпосереднє відношення до культуротворчої діяльності людини, естетичне являє собою досить рухому динамічну систему, яка у своїй змінюваності постійно утримує константу, що визначається. Іншими словами, це є процес духовного, ідеального цілепокладання, яке можливе лише як акт суспільної діяльності.

Естетичне, відображаючи об'єктивну дійсність, яка завжди постає через конкретно-історичні способи й форми діяльності суб'єкта, містить у собі певний зріз практичних форм освоєння людиною світу, віддзеркалює в собі певний рівень культури. Будучи активно-творчим відображенням дійсності, естетичне втілює в собі як об'єктивність, так і суб'єктивність, що є діалектичними моментами його форми існування.

Необхідно зазначити, що осмислення ролі естетичного в процесі культуротворчості та в історії світової культури відбувалося немовби паралельно – у мистецтві та філософії. Як уважає Ю.Давидов, «еволюцію співвідношення філософії і мистецтва найпростіше простежити, сконцентрувавши увагу на проблемі естетичного ідеалу та його історичної долі, бо ж сфера естетичного ідеалу була одночасно й полем, на якому схрещувалися мечі мистецтва й філософії, і пристановищем, де відбувалося їх примирення» [7, с. 284 – 285].

Якщо порівнювати внесок філософії та мистецтва в дослідження естетичного як важливого структурного компонента культури, то потрібно зазначити, що прерогативою філософського знання було визначення загальних теоретичних моментів у з'ясуванні як змісту естетичного, так і його функціональних особливостей у культурі. Мистецтво ж сприяє життєздатності естетичного, його реальній ролі в діяльності людини.

Здатність естетичного передавати різноманітні можливості й модальності художнього вираження характеризує його загальноуніверсальну значущість, що реалізується через художні форми у сфері суспільного буття та свідомості людини. «Потреба людини в образі вищої, ідеальної досконалості й краси в повній мірі відповідає їй природі як істоти не просто споглядальної, а діяльної, активно-творчої» [8, с. 104].

У роботі “Культура й цінності” Н.Чавчавадзе підкреслює, що в естетичному предметі емпіричне існування та ціннісна необхідність злиті воедино. Цей предмет є ідеальною реальністю, ідеалом, що реалізується в чуттєвій формі. Він – утілена, уживлена в матерію цінність, а також сама матерія, яка наскрізь пронизана світлом цінності. Таким чином, естетичний предмет є зримим образом культури як єдності сущого й належного (необхідного, ідеального й матеріального). Саме в цьому розумінні культура виявляє естетичний характер, оскільки вона є мистецтвом творчості, мистецтвом творення.

Н.Чавчавадзе вважає, що естетичний феномен – це не компроміс між сущим і належним, між фактообразним буттям і цінністю, а їх злиття в нову дійсність, – естетичну.

Взаємодія з цією дійсністю, тобто естетичний досвід людства, розкриває особливу – «поетичну» – правду про світ і про місце людини в ньому. Якщо для мислячої людини, що теоретично пізнає світ, важливою є сукупність абсолютно нейтральних стосовно неї об'єктивних фактів, які повністю очищені від усіляких слідів людської конкретно-чуттєвої присутності в цьому світі (якими є світи математичних, фізичних та ін. об'єктів), то світ суб'єкта, що естетично сприймає навколишнє, – одухотворений, наповнений людським змістом.

«В естетичному досвіді своєрідно виявляється, виражається та реальна обставина, що з появою людини у світі весь універсум набув нового виміру» [9, с. 46].

Естетичний досвід розкриває такий аспект взаємовідношення людини й світу, такі його сторони, які не властиві ніяким іншим видам людського досвіду, не виявляються ніяким іншим способом духовного освоєння світу, і тому потрібно стверджувати науковість дослідження не тільки на теоретично-раціональному методі усвідомлення світу, а й використовувати дані естетичного досвіду. «Виробляючи свої поняття про Світ, Людину й Культуру, ми повинні узгоджуватися з поетичною, ліричною правдою про них, бо цінності, які розкриваються й творяться мистецтвом як естетичною діяльністю, є не проекція на світ суб'єктивних потреб, а вираження реального й у цьому смислі об'єктивно існуючого взаємовідношення людини й світу.» [10, с. 47].

Естетичне, у розумінні Н.Чавчавадзе, є особливим видом освоєння дійсності, своєрідною формою усвідомлення індивідом світу й себе, специфічною формою досвіду, яка відрізняється від досвіду пізнавального, морального й релігійного. Особливість естетичного досвіду полягає в його спрямованості на естетичні цінності: на їх сприйняття – тобто переживання, в одному випадку, і на їх творення, творчість, в іншому.

У першому випадку ми маємо справу з «пасивним», споглядальним різновидом естетичного досвіду, у другому – з активним, творчим. Цей активний, творчий естетичний досвід і знаходить своє пряме й адекватне вираження й утілення в мистецтві, а непряме й підпорядковане – у вигляді естетичного аспекта інших форм досвіду й інших, позахудожніх, видів людської діяльності. Художність є специфічною якістю мистецтва, тобто художнє – це естетичне в мистецтві (на відміну від естетичного в пасивному спогляданні й естетичного як аспекта позахудожніх видів діяльності людини та їх продуктів).

Таким чином, Н.Чавчавадзе у праці «Культура й цінності» для того, щоб визначити місце, роль та значення естетичного в культурі, проводить аналогію між культурою та мистецтвом як однієї з форм культури. Така аналогія цілком виправдана, оскільки й культура, й, частково, мистецтво – це процеси творчої діяльності людини.

Мистецтво з його специфічною якістю художності становить вищу форму естетичного. Уміння бачити й оцінювати прекрасне, піднесене, трагічне, комічне, граціозне й т.п. у їх неповторно-індивідуальних проявах потребує наявності високорозвиненого смаку, високої культури бачення та переживання. А вміння визначати й оцінювати естетичні цінності – це теж свого роду мистецтво. Але мистецтво, яке виражається та втілюється в художній творчості, передбачає не тільки здатність цього мистецтва вирізняти й цінувати прекрасне, трагічне, комічне й т.п., не тільки вміння бачити естетичну цінність там, де її до цих пір ніхто не бачив, але й здатність створювати нові, естетичні цінності. Оскільки в мистецтві сутність естетичного досвіду розкривається повністю, то воно й визначається як вища, найбільш розвинена форма естетичного.

У сутності мистецтва найяскравіше виражений і характер естетичної цінності. Оскільки: 1) мистецтво є художньо-образним вираженням людського буття, зображенням, що сприймається чуттєво, і виявленням сенсу й особливостей цього буття; 2) специфіка мистецтва, його відмінність від інших форм усвідомлення людиною себе та свого світу полягає в цій образотворчо-виразній виявленості

надчуттєвого (духовного, ідеального тощо) змісту, у прояві надчуттєвого в чуттєвому. У цьому ж також полягає специфіка естетичної цінності – у прояві душевно-духовно-ідеального змісту в чуттєвій «плоті» естетичного предмета.

Іншими словами, естетична цінність і є саме цінністю втілення, пронизування «тіла» естетичного об'єкта світлом його «душі», є цінністю еманції внутрішнього в зовнішньому, змісту у формі, сенсу в символі й т.п. Таким чином, це цінність виявлення – вираження, розкриття внутрішнього в зовнішньому, надчуттєвого в чуттєвому, значення в знакові й т.д.

Саме через те, що естетична цінність є виявом, виразним розкриттям, вона за внутрішньою суттю відкрита для всіх інших цінностей і, у першу чергу, для цінності істини й добра. Тому мистецтво, специфічну цінність якого потрібно вбачати в художності, естетичності, може бути носієм майже всіх відомих цінностей – утилітарних, особистісних, соціальних, політичних, правових, релігійних тощо.

Крім того, через певну прозорість і відкритість естетичної цінності для всіх інших цінностей і взагалі для будь-якого душевно-духовно-ідеального змісту, через те, що мистецтво може відобразити практично всі сфери дійсності, воно виражає особливу, так звану художню (у нашому розумінні), естетичну правду про цю дійсність – правду, яка в певних суттєвих аспектах не тільки не поступається цінності наукових істин, але, мабуть, і перевершує їх. Напевно, тому естетичний досвід має світоглядне значення, світоглядну цінність, і дані цього досвіду повинні бути враховані у філософському світогляді поряд із даними наукового й морального досвіду [11, с. 156 – 157].

За своєю суттю культура становить єдність ідеального і реального, суб'єктивного і об'єктивного, необхідного і суцього, духовного і матеріального. Спираючись на зазначене вище, майже теж саме можна й потрібно стверджувати про мистецтво, бо саме воно є реалізацією ідеального, об'єктивацією суб'єктивного, матеріалізацією духовного, здійсненням належного, тобто втілення суцього в те, чим воно повинно бути.

Як бачимо, підтверджується повна сутнісна тотожність між культурою та мистецтвом. Причому ця тотожність пояснюється не просто й не тільки тим, що мистецтво є формою культури й що суттєві ознаки роду поширюються й на вид. Специфічну сутність культури потрібно шукати саме в поєднанні цінності з її реальним носієм, у втіленні цінності в тому чи іншому культурному надбанні (благові), у вживленні цінності в «тіло» цього надбання (блага), у тому, що це тіло освячене й осяяне світлом цінності, яка «оселилася» в ньому [12, с. 160].

Мистецтво є одним із найдієвіших факторів в утвердженні естетичного як атрибута культури, утворення її поетичного образу.

Можна виділити й специфічний протилежний попередньому момент, – це момент руйнації цілісного образу культури в епоху модернізму чи постмодернізму. Хоча з цього приводу можна посперечатися: чи це була криза в розвитку культури, руйнація її образу, чи криза нашого сприйняття, його невідповідність до новітніх процесів? Але, на нашу думку, – це питання окремого дослідження.

Величезний досвід естетичного у виявленні гармонізації в прекрасних і доцільних формах, які створюються людиною, потрібно використовувати в розв'язанні сучасних проблем культуротворення. Тут – широке коло застосування саме естетичних критеріїв того, як можна впливати на негативні явища в суспільстві чи, принаймні, запобігати їм.

Поряд із безпосередньо практичним значенням естетичного в процесі формотворення культури, його потрібно розцінювати і в значно ширшому контексті світоглядного рівня. Передусім потрібно визначити світоглядно-ціннісний аспект. Естетичне весь час повертає нас до запитання: «Як може впливати розвиток культури на почуття краси, поетичності, на духовний і чуттєвий світ людини?».

Естетична думка констатує себе у власному методологічному значенні як один з обов'язкових засобів у вирішенні проблем культуротворення. Не маючи

юридичної чи морально-імперативної сили, естетичне здатне впливати на поведінку кожного через виховання, розвиток загальної культури та свідомості.

Без облагородження людських почуттів гармонією, духовністю, сила технічного прогресу стає руйнівним автоматичним носієм бездуховності. На сучасному етапі розвитку суспільства людський розум бере на себе відповідальність за все, що існує на Землі, тому етичний і естетичний імперативи повинні бути піднятими на значно вищій щабель у шкалі регулятивних функцій.

«Естетичне у своїй духовності не залежить від вузького раціоналізму, практицизму, однак не можна заперечувати й те, що естетичне в повсякденному житті людини разом із різного роду моральними установками залишається незмінною «охоронною грамотою» стосовно збереження цінностей природи й культури як найвищих реліктів» [13, с. 11].

Культура – це стійка (стабільна, стала) єдність людини з предметним та духовним світом. Естетичне в безконечних формах свого вияву фіксує цю чуттєву єдність, засвідчуючи її своєрідний гомеостаз і гармонію. Ідеться про збереження гармонійного буття, внутрішньої духовної комфортності людини, тобто втримання найлюдянішого в людині з її прагненням до творчості, краси, самоцінності поетичного бачення світу. Коли ми говоримо про те, що класичне мистецтво (література, музика зокрема) помітно втрачає себе на шкалі духовних інтересів або про втрату енергії в «пошуках абсолюту» творчості, професіоналізму, сприйняття й творення матеріальної чи духовної культури, то тут важливим є не лише соціальний, культурологічний, а й естетичний зріз пояснень.

Можна й далі проголошувати загальні показники про найвищий у світі рівень за кількістю літературних видань, чисельністю музеїв і їх відвідувань тощо. Але якщо звернути увагу на особистісний бік справи, то виявиться, як багато втрачено, понівечено в духовно-естетичному розумінні й у ставленні до традицій народної, національної культури, історичної пам'яті.

Естетичне породжене самою реальністю, його функціональне значення на сучасному етапі невпинно зростає, сфера впливу поширюється неймовірними темпами. Воно завжди присутнє в суспільних процесах, що відбуваються, в історичних подіях, у динамізмі людського духу, в утвердженні таких вічних цінностей, як істина, добро, краса. Естетичне акумулює грані цих цінностей.

Світ культури для людини – це не зовнішній, не байдужий універсум; людина відчуває потребу в ньому; вона переживає його, освоює його – пізнає та перетворює його у власний світ. У цьому процесі особистість підіймається до розуміння, осягнення, осмислення своєї універсальності й творчої, істинної суті, до свободи як пізнання необхідності.

Естетичне творить у культурі лише її притаманний світ, складає дивовижні візерунки з ниток самого буття, його глибинної суті. Що ж, як не краса, розмикає межі ества, роблячи людину відкритою само-буттю іншого, а тим самим – і буттю як такому.

Кожний людський чуттєвий прояв, стан є абсолютним, самоцінним, самоцільним і безумовним лише тоді, коли він живе не захопленням іншого, а захопленням від нього.

Людина знаходиться в середовищі, яке спеціально організоване, проникнуте естетичною атмосферою. Важко навіть перерахувати розмаїття форм і способів прояву естетичного, яке демонструє сучасна культура. Відомі теоретики сьогодення поки що не відмовилися від думки створити для людини цілісне, естетично й художньо значуще предметне середовище, оточити її красивими, виразними й важливими для особистості речами. Їх ідеал – це таке проникнення естетичного в життя та діяльність людини, коли те й інше стають творчими, приносять задоволення та дарують насолоду, підносять людину на більш високий щабель свого розвитку.

У певному розумінні суспільство – це театр, де кожен грає якусь роль; причому це театр у русі, театр, що цілковито пронизує буденне життя. А естетичне в

культури, як очі, «наділене вражаючою здатністю перетворювати невидиме у видиме, візуалізувати будь-які чуттєві сигнали» [14, с. 24]. Воно – це той канал чуттєвої реалізації бажань людини, які не можуть бути здійсненими у формі повсякденної життєдіяльності.

Минають часи домінування парадигми науково-природничого підходу, і філософська думка все частіше звертається до розуміння «метафізичної» сутності культури. Найвищим і найповнішим, концентрованим проявом цього є унікальна і атрибутивна якість культури – естетичне, що вирізняє її та обумовлює особливе місце в бутті. Естетичне є сутнісною характеристикою культури, являє собою її конститутивну й визначальну особливість, репрезентує якісно новий рівень активності людини в процесі культуротворення та одночасно є тим, що дозволяє культурі зберігати свою самобутність і неповторність.

А.Канарський у праці «Діалектика естетичного процесу. Теорія чуттєвого пізнання» виділяє такі форми естетичного: міфологічну (естетичне й співобразне), утилітарну (естетичне й корисне), моральну у її двох різновидах: як естетичне й «надчуттєве» (безпосередньо духовне) та як співвідношення естетичного та художнього. А отже, естетичне присутнє не тільки в будь-якій сфері людської діяльності, воно є складовою самої людини, її свідомості, почуттів та переживань, виступаючи цементуючим матеріалом, який дозволяє існувати культурі як єдиному механізму.

Специфіка естетичного формується у взаємозв'язку зі зміною часової моделі реальності, зі специфікою становлення людини, її здатністю освоювати світ, узагальнюючи у свідомості власний досвід культуротворення.

Естетичне існує як історично зумовлений процес «переходу об'єктивності чуттєвого явища в суб'єктивний стан, самопочуття людини, іншими словами – своєрідне дооформлення буття естетичного до рівня його завершеності в людському переживанні й утвердженні» [15, с. 8].

Процес творення культури – це певна часова послідовність, яка під час естетичного переживання визначає смисложиттєву цінність минулого, сучасного та майбутнього. Естетично освоєний період переосмислюється щоразу з урахуванням чинних традицій, які перебувають у взаємоспрямованому русі двох протилежних метаморфоз – форми діяльності та форми речі в їх суперечливому взаємотворенні.

У той же час культура в процесі узагальнення усталених традицій суспільства й індивідуального досвіду формується відповідно до цілеспрямованості історичного процесу.

Зміна часових періодів у розвитку культури передбачає «бачення реальності з якоїсь певної точки» [16, с. 78].

Культура виявляється згорнутою в часовий цикл, рух якого цілеспрямований від початку до початку. Знання першоначал керує самопізнанням. Мудрість в античному розумінні уособлюється позачуттєвою інтелектуальною інтуїцією: знання – це є не що інше, як «пригадування душі». Епоха Середньовіччя характеризується ідеєю моральної незалежності людини від Абсолюту. Естетичне як універсальна властивість Абсолюту виявляється позбавленим матеріальних рис і виступає у формі трансцендентної заданості Абсолюту. «Ніщо чуттєве не повинно бути предметом самодостатньої любові, якщо ми бажаємо вільно ввійти в насолоду небесним світлом» [17, с. 38].

У Новий час увага концентрується на пошуках першопричини природної суті буття. Відхід від середньовічного трансценденталізму через натурфілософію приводить до ідеї іманентності Абсолюту: «Як в одиниці згорнуте кожне число, у числі – кожна пропорція та співмірність, а в пропорції – кожна гармонія, порядок і узгодженість, – а отже, вся краса, точно так і ми говоримо, що Бог єдиний» [18, с. 120].

Сучасна культура досліджується як нескінченний розгорнутий ланцюг

прямих проєкцій вічності. Споглядання розуміється як процес залучення до творчості Абсолюту: «Усе, що існує – витвір абсолютної краси, сформований за подібністю до неї, і це формування здійснюється на основі залучення» [19, с. 120].

Естетичне як творчість Абсолюту, що втілене в справжню природу сучасного й постійно розгортається в ній, набуває рис матеріальності й постає перед нами у вигляді атрибуту культури, яка існує. Оскільки естетичне звернене до першоджерел внутрішнього життя людини, то воно втрачає форму трансцендентної заданості й виводиться через натурфілософський гносеологізм як атрибут культури.

Поєднання в єдину цілісність культури й естетичного – знамення історії людського буття. Цей органічний сплав існував у всі часи, але розуміння його було різним. Усвідомлення гармонії космосу, прекрасного чи потворного, трагічного чи комічного було невід'ємною частиною принципів наслідування. «В античному світі – своя естетика космічності та всесвіту, в естетичному світогляді епохи Відродження, у класицизмі, романтизмі – своя» [20, с. 9].

Отже, естетичне – це рух культури у сферу «абсолютного буття», стан людської екзистенції, спрямованої на ідеальні, вищі життєві цінності. Естетичне як сфера співвіднесення людини зі світом культури репрезентує сукупність специфічних проявів. Насамперед це самотрансценденція людської діяльності та свідомості, «подвійне» світопереживання.

Джерела та література:

1. Безклубенко С.Д. Філософські проблеми культури // Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності – К.: Вид. центр КДЛУ, 2000. – С. 220 – 228.
2. Симячко А.П. Специфика научного и художественного познания // Этика, эстетика і теорія культури: Проблеми етико-естетичної теорії. Вип. 34. – К.: Либідь, 1991. – С. 36 – 44.
3. Там само.
4. Волков Г. Три лика культуры. – М.: Мол.гвардия, 1986. – 335 с.
5. Гегель Г. Сочинения: В 14 т. / АН СССР. Ин-т философии. – М., 1959. – Т.4. – 440 с.
6. Лихачев Д.С. Развитие русской литературы X–XVII веков. Эпохи и стили. – Л.: Наука, 1973. – 254 с.
7. Давыдов Ю.Н. Эволюция взаимоотношений искусства и философии // Философия и ценностные формы сознания. – М.: Наука, 1978. – С. 282 – 287.
8. Крутоус В.П. Категория прекрасного и эстетический идеал. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1985. – 166 с.
9. Чавчавадзе Н.З. Культура и ценности. – Тбилиси: Мецниереба, 1984. – 171 с.
10. Там само.
11. Там само.
12. Там само.
13. Кучерюк Д.Ю. Естетичне сприйняття предметного середовища. – К.: Наук. думка, 1973. – 143 с.
14. Ананьев Б.Г. Сенсорно-перцептивная организация человека // Психология и проблемы человекознания. – М.: Изд-во “Институт практической психологии”. – Воронеж: НПО “МОДЭК”, 1996. – С. 59 – 157.
15. Канарский А.С. Диалектика эстетического процесса. Теория чувственного познания. – К.: Высшая школа. Изд-во КГУ, 1979. – 214 с.
16. Парахонский В.А. Язык культуры и генезис знания. – К.: Наук. думка, 1988. – 210 с.
17. Бычков В.В. Эстетика Аврелия Августина. – М.: Наука, 1984. – 134 с.
18. Кузанский Николай. “Вся ты прекрасна, возлюбленная моя.” // Эстетика Ренессанса (антология): В 2 т. – М.: Искусство, 1981. Т. 2. – С. 115 – 143.
19. Там само.
20. Кучерюк Д.Ю. Екологічна естетика як система // Етика, естетика і теорія культури: Проблеми етико-естетичної теорії. – Вип. 34. – К.: Либідь, 1991. – С. 3 – 13.